

Dietrich Bonhoeffer

JÖJJ
VELEM!

Elmélkedések minden napra

Szerkesztette: Manfred Weber

Harmat Kiadó – Luther Kiadó
Budapest, 2022

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:

Dietrich Bonhoeffer: *So will ich diese Tage mit euch leben. Jahreslesebuch*

Szerk. Manfred Weber. XX. kiad. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2005.

Fordította: Tiringer István

A fordítást az eredetivel egybevetette: Schauermann Tamás

Az előszót írta: Csepregi András

© Gütersloher Verlagshaus, 2005

in der Verlagsgruppe Random House GmbH, München

Hungarian edition © Harmat Kiadó, Luther Kiadó, 2020

Hungarian translation © Tiringer István, 2020

All rights reserved. Minden jog fenntartva.

Első kiadás 2020, javított utánnnyomás 2022

ISBN 978-963-288-584-1

A kötetben a bibliai igehelyeket – ahol másként nem jelöltük – a Veritas

Kiadónál megjelent, revideált Károli-fordítás alapján idézzük.

Előszó • Jöjj velem!

Bonhoeffer, jöjj velem! Nehéz kérdésekre keresem a választ, és szívesen meghallgatom, hogy miről beszéltél, hogyan gondolkodtál életed egy-egy fordulópontján, amikor elfogott az aggodalom a szeretteidért vagy a hazáért; amikor találgattad, hogy vajon mit hoz a jövő; amikor egy-egy válaszút elé kerülve Isten konkrét akaratát kerested. Jöjj velem, én is válaszokat keresek, ahogyan egykor te is válaszokat kerestél, gondolkodjunk együtt!

Milyen jó, hogy ennek az új fordításban megjelenő válogatásnak a címe *Jöjj velem!*, és nem, mondjuk, *Bonhoeffer megmondja*. A különbség lényeges. A „jöjj velem” együtt gondolkodásra hív, a „megmondja” azt az igényt fejezi ki, hogy mutass nekem utat, mondd meg, miről mit gondoljak, mit cselekedjek. Az első helyzetben együtt járjuk az utat, és néha leülünk egymás mellé egy-egy asztalhoz beszélgetni; a második helyzetben egy tekintélyszemély magasodna fölé, aki megmondaná, mit kell tennem.

A helyes címválasztás azért is lényeges, mert egyébként volna igény arra, hogy „Bonhoeffer megmondja”. Ennek az igénynek a forrása elsősorban maga Bonhoeffer, aki küldetésének tekintette, hogy megmondja másoknak, mi a helyes. Ezt a küldetéstudatot a családjában sajátította el, ahol generációk óta épült a társadalom elitjének önképe, öntudata. Ez a küldetéstudat járja át Bonhoeffer írásait a legfiatalabb korban születettektől kezdve egészen a börzönben írt levelekig, s csak nagyon ritkán lép ki ebből a küldetésből, hogy kívülről tekintsen, reflektáljon önmagára. A bonhoefferi küldetést halála után tovább ápolták magyarázók nemzedékei, egészen máig, képviselve azt az igényt, hogy Bonhoeffer „megmondja” a választ a mai olvasók mai kérdéseire is.

A szomorú igazság az, hogy Bonhoeffer, aki szikrázó tehetséggel írt, és igyekezett betölteni ezt a küldetést, aki tizenhat kötetnyi ma is szuggesztív erejű írást hagyott ránk, amelyekből válogathatunk, végül nem tudta megmondani, hogy mit kellett volna tenni abban a pokolian nehéz helyzetben, amelybe családjával, barátaival, sok honfitársával, otthon és világszerte sok keresztény testvérével együtt került. Szenvedélyesen kereste azokat a teológiai mondatokat, amelyek megtérése hívnak egy olyan egyháziasságból, amely nem tudott közösséget vállalni a náci diktatúra üldözőttjeivel, és végül a megalázó behódolástól sem tudta megmenteni az egykor oly büszke német protestáns egyházat. Kereste azokat a mondatokat, amelyek meg tudják világítani a náci hatalomgyakorlás hazugságait és gátlástalanságait. Kereste az ellenállásra bátorító mondatokat is. Írásaiban itt-ott fel is csillannak ezek a mondatok, de olyan szövegtenger veszi őket körül, amely szinte el is nyeli őket. Nem lettek széles körben mozgósító erejűek a maguk korában, és nem könnyű megtalálni őket ma sem.

A történeti hűség kedvéért le kell szögezni, hogy a protestáns Hitvalló Egyház, amelynek Bonhoeffer is kezdettől fogva tagja volt, a Harmadik Birodalomban a legtovább kitartó nyilvános szervezet volt, amely igyekezett megvalósítani valamilyen látható ellenállást a náci hatalommal szemben. A nácikkal rivalizáló politikai pártok már megsemmisültek, megtörténtek a náci párton belüli véres leszámolások is, amikor a Hitvalló Egyház néhány ezer lelkésszel és néhány százezer aktív gyülekezeti taggal még mindig kísérletezett az ellenállással. Ezekben az években születtek Bonhoeffer akkoriban legismertebbé vált könyvei, a *Követés* és a *Közösségben*, amelyekben a lelki élet értelmezése és a teológiai reflexió felől igyekezett megfogalmazni a megvilágító erejű mondatokat. Az itt leírt gondolatokat Bonhoeffer először lelkészjelöltekkel osztotta meg a Hitvalló Egyház szemináriumaiiban. Sem akkor, sem ma nem találunk ezekben

a könyvekben közvetlenül politikai ellenállásra buzdító szakaszokat, a lelkészjelöltek nagy hányada mégis meghallotta a teológiai gondolatmenetekből. Sokan nagy árat fizettek ezért a megértésért. Amikor 1938-ban Hitler végül elszánta magát arra, hogy megtöri a Hitvalló Egyház nyilvános ellenállását, és hűségesküt követelt a lelkészekről, Bonhoeffer tanítványai közül sokan nem tették le ezt az esküt. A háború kitörése után a hadvezetés gondoskodott arról, hogy az ellenálló lelkészek ágyútöltelékként kerüljenek a keleti frontra. Bonhoeffer tanítványainak kétharmada oda is veszett.

Nem ért el nagyobb sikert az a titkos ellenállási mozgalom sem, amelyhez Bonhoeffer a Hitvalló Egyház térdre kényszerítése után csatlakozott. Neki sikerült apai közbenjárásra egyszeri felmentést kapnia a frontkatonai szolgálat alól, és sógora, Hans von Dohnanyi révén később mentességet tartósan biztosító alkalmazást is kapott a katonai titkosszolgálat, az Abwehr kötelékében. Dohnanyi vonta be őt abba az ellenálló közösségbe, akik megpróbálták meggyilkolni Hitlert, egyidejűleg kidolgozni egy Hitler utáni Németország vezetésének politikai és személyi feltételeit. Ennek az ellenálló közösségnek a tagjai nagyon különbözőek voltak, a régi császárhű elithez tartozó értelmiségiek és köztársaságpárti politikusok ugyanúgy megtalálhatók voltak közöttük, mint a háború kitörésekor még hithű náci katonatisztek, akik Hitler harctéri kudarcai után lettek ellenállóvá. Kevesen voltak közöttük, akik kockáztatták volna az életüket egy Hitler elleni merénylet során, a többségük inkább a majdani Németország vezetésére készült. Szívesen és sokat írtak, dokumentumokat gyűjtöttek, de nem voltak elég gondosak írásaik elrejtése során. A vezetési ambíció és a szövegekkel való felelőtlen bánásmód együttesen az ellenállás végzetesen gyenge pontjának bizonyult.

Az ellenállás leghíresebb, legígéretesebb, ugyanakkor a résztvevőire nézve katasztrofális következményekkel járó, 1944. július 20-i

puccskísérletének részleteit jól ismerjük. Bonhoeffer (Dohnanyival együtt) ekkor már több mint egy éve vizsgálati fogságban volt, és sikerrel hárított el minden nyomozási kísérletet. A július 20-a után új lendületet vett „kontaktkutatás” során kerültek elő azok az iratok, amelyek felfedték az ő kapcsolatukat is az ellenálló közösséggel. Innentől kezdve az, hogy kit végeztek ki, és ki maradt életben, azon múlt, hogy ügyének a tárgyalását mikorra időzítették, és le tudták-e folytatni az eljárást. Bonhoeffer és Dohnanyi halálos ítélethez vezető tárgyalására Hitler 1945. április 5-én adott parancsot, míg a volt tanítvány és későbbi életrajzíró, Eberhard Bethge ügyének tárgyalását május 9-e utánra ütemezték. Ha Bethge nem marad életben, és utána nem tölt hosszú évtizedeket Bonhoeffer élete bemutatásával és teológiája értelmezésével, ez a történet is jórészt ismeretlen marad.

Miért olvassuk Bonhoeffert?

Ha nem kívánjuk, nem is kívánhatjuk Bonhoeffertől, hogy „megmondja”, akkor miért olvassuk? Azt hiszem, az a mélyről fakadó igény, amely Bonhoeffert vezette, amikor megfogalmazta a mondatait, teszi értékessé számunkra is a vele való beszélgetést. Szenvedélyesen kereste Isten jelenlétében a dolgok értelmét, a jó útválasztás lehetőségét. Ha ezzel a szenvedéllyel bennünk is felébreszti, bátorítja, ápolja a keresés szenvedélyét, ha társunk lesz ennek a szenvedélynek a megélésében, mondatai elérhetik céljukat a mi életünkben is.

Hogyan olvassuk Bonhoeffert?

Egy napról napra előrehaladó szövegvalogatás kétféle olvasót feltételez: azt az olvasót, aki ezekben a rövid napi szakaszokban találkozik először Bonhoefferrel, és azt a másikat, aki már hallott, olvasott Bonhoefferről, hosszabb szövegeit is ismeri, életrajzát is forgatta, esetleg életművét értelmező teológusok munkáit is kézbe vette.

Az első olvasónak azt tanácsolom, hogy a napi szakaszok közül

legalább azokat, amelyek mély nyomot hagynak benne vagy azért, mert nagyon egyetért velük, és relevánsnak tartja őket, vagy azért, mert nagyon idegennek és elfogadhatatlannak tűnnek, próbálja meg megtalálni Bonhoeffer életművében, megismerni a szöveg környezetét, esetleg járjon utána annak a történetnek is, amelyre a szakasz reflektál. Ezek a kisebb vagy akár nagyobb kutatások sokat segítenek nemcsak Bonhoeffer jobb megértésében, de abban is, hogy tudatosítsam, mire mutat akár az egyetértés, akár az ellenállás – bennem. Minden olvasás célja a találkozás, a találkozásban pedig nem kevésbé fontos szereplő az olvasó, mint a szerző.

A második, Bonhoeffert ismerő olvasónak pedig azt tanácsolom, hogy egy-egy szakasz olvasásakor engedje úgy hatni magára a szavakat, mintha először találkozna velük. Lehet, hogy első látásra ismerős a szöveg, tudja, honnan való, ismeri a kapcsolódó szituációt is, de ezt most próbálja meg egy percre elfelejteni és megkérdezni magától: mit mondanak nekem ezek a szavak itt és most? Nem biztos, hogy erre a kérdésre mindig lesz válasz, de ha mégis, akkor a szavak célhoz értek, s elindítanak valamit. Talán olyasmit, amire eredeti szerzőjük, a több mint hetvenöt éve kivégzett, szikrázó tehetségű és nagyon sajátos életutat bejárt, figyelmünkre és szeretetünkre méltó teológus, testvérünk Krisztusban nem is gondolhatott.

Csepregi András

Új kezdet

*Minden új reggel
életünk új kezdete.*

*Minden nap
lezárt egész.*

Január

Mostantól fogva?

„**A**pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve” – e legkülönbözőbb nyelvekben megtalálható közmondás nem egy *javíthatatlan ember cinikus élettapasztalatának* a szüleménye, hanem mély keresztényi felismerést fejez ki. Az, aki az év fordulóján nem képes másra, mint hogy számba veszi az általa elkövetett rossz cselekedeteket, s elhatározza, hogy mostantól fogva jobban fog igyekezni – mennyi ilyen mostantól volt már! –, az még teljes mértékben a pogányság rabja. Az ilyen ember úgy véli, a jóra való törekvés már új kezdet, tehát azt gondolja, hogy egyedül is képes újat kezdeni, amikor csak akarja. Ez azonban veszélyes önámítás. Egyedül Isten kezdhet újat az emberrel – ha úgy tetszik neki –, de nem az ember Istennel. Ezért az ember nem képes arra, hogy újat kezdjen, csak imádkozhat ezért. Amikor az ember önmagában van, és önmagából kiindulva éli az életét, akkor mindig csak a régi, az elmúlt jön elő. Egyedül ahol Isten van, ott van az új, a kezdet. Istennek nem lehet parancsolgatni, az ember mindössze imádkozhat az új kezdetért. Az ember azonban csak akkor tud imádkozni, ha megérti, hogy nem képes valamire magától, hogy a határaiba ütközik, és kezdenie valaki másnak kell.

A következő lépés

Az az ember, aki csupán a jóra való törekvésétől vezérelve akar élni, észre sem veszi, az honnan is ered. Fontos, hogy tisztán lássunk. A mi úgynevezett jóra irányuló szándékunk tulajdonképpen nem más, mint a gyenge szív szorongásának terméke, amely retteg a rossz cselekedetektől, a bűnöktől, és nagyon is emberi fegyverekkel száll szembe ezekkel a hatalmakkal. Aki fél a büntől, az már benne is van. A félelem a háló, melyet a gonosz ránk vet, hogy belegabalyodjunk, és mihamarabb elbukjunk. Aki fél, az már el is bukott. Akit egy nehezebb hegymászás során hirtelen félelem fog el, az biztosan megbotlik. A félénk jó szándékkal nem jutunk sehova. Így biztosan nem tudunk újat kezdeni.

Hogyan tudunk akkor újat kezdeni? ... „*Aki az eke szarvára teszi a kezét...*” (Lukács 9,62) – aki az ekét vezeti, nem visszafelé, de nem is a beláthatatlan távolba néz, hanem a következő lépésre, melyet meg kell tennie. Hátratekintgetni nem keresztényi dolog. Hagyd magad mögött a szorongást, a bánatot és a vétkeidet. Nézz arra, aki új kezdetet adott neked!

Január **2**